

บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์ การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019*

THE ROLE OF LEADERSHIP AND PARTICIPATORY APPROACHES TO CULTURAL PROBLEM-SOLVING IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC

พรปวีณ์ พุ่มเกิด^{1*}, นิปาติเมาะ หะยิหามะ²

Pornpawee Pumkerd^{1*}, Nipatimah Hayehama²

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ประเทศไทย

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani, Thailand

²สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ประเทศไทย

²Princess Galyani Vadhana Institute of Cultural Studies, Prince of Songkla University, Pattani, Thailand

*Corresponding author E-mail: pornpawee.s@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และ 2) ศึกษารูปแบบการสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขและป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามวิถีวัฒนธรรมเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลและสนทนากลุ่ม พื้นที่ศึกษา ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลาและสตูล กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และผู้นำที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาช่วงสถานการณ์โควิด-19 จำนวน 50 คน โดยเลือกแบบเจาะจง และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีดังนี้ 1) ด้านการขับเคลื่อนและชี้้นำให้ปฏิบัติตามมาตรการที่ประกาศ เช่น ชี้นำการปฏิบัติตาม การปรับเปลี่ยนกิจกรรมบางศาสนพิธีให้เป็นไปตามมาตรการที่ประกาศโดยภาครัฐและองค์กรศาสนา 2) ด้านสังคมสงเคราะห์จิตอาสาาร่วมกัน 3) ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและให้ความรู้ และ 4) ด้านการทำงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ส่วนการสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า ใช้รูปแบบช่องทางการสื่อสารแบบพูดคุยโดยตรง บรรยายธรรม เสี่ยงตามสาย และช่องทางโซเชียลมีเดีย สื่อออนไลน์ เนื่องจากมีความรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งทั้งบทบาทผู้นำและการสื่อสารเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนจัดการสถานการณ์วิกฤติให้ผ่านพ้นไปด้วยดี

คำสำคัญ: บทบาทผู้นำ, การมีส่วนร่วมของชุมชน, วิถีวัฒนธรรม, การสื่อสารเชิงรุก, สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

Abstract

The objectives of this study are: 1) To examine the role of leaders and their participation in addressing problems through culturally grounded approaches during the COVID-19 pandemic, and 2) To investigate the proactive communication strategies employed by leaders in managing, resolving, and preventing the spread of COVID-19 through culturally informed practices. This study employed a qualitative research design utilizing in-depth interview techniques. Data were collected through individual interviews and focus group discussions. The study area covers Pattani, Yala, Narathiwat, Songkhla, and Satun provinces. The sample comprised 50 participants, including religious leaders, community leaders, and other key figures involved in problem-solving during the COVID-19 pandemic. Participants were selected purposively, and the data were analyzed using content analysis. The research results revealed that leaders played a significant role in problem-solving through culturally grounded practices during the COVID-19 pandemic. Their roles can be categorized into four key areas: 1) Driving and guiding community compliance with public health measures, including advising on behavioral adjustments and modifying certain religious activities in accordance with directives from governmental and religious authorities; 2) Engaging in social welfare initiatives and volunteer work; 3) Fostering morale and disseminating knowledge within the community; and 4) Collaborating with other agencies to strengthen collective responses. With respect to proactive communication by leaders in managing, resolving, and preventing the spread of COVID-19, the findings indicate that a variety of channels were employed, including direct communication, sermons, public address systems, and social media platforms. These channels were favored for their speed and timeliness in disseminating information. The results further underscore that both leadership and communication function as critical mechanisms for effectively managing and navigating the crisis.

Keywords: Leadership Roles, Community Participation, Cultural Practices, Proactive Communication, Covid-19 Pandemic

บทนำ

สถานการณ์วิกฤติจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโควิด-19 (COVID-19) นับเป็นวิกฤติทางสาธารณสุขของประเทศทั่วโลก เริ่มต้นขึ้นช่วงปลาย พ.ศ. 2562 และลุกลามไปทั่วโลกจนสร้างความหวาดกลัวและส่งผลกระทบต่อสุขภาพ สังคม และเศรษฐกิจของคนทั่วทุกมุมโลก (สุขมา อรุณจิต, 2567) โดยพบการระบาดครั้งแรกที่เมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน ซึ่งเชื้อไวรัสดังกล่าวได้แพร่กระจายไปในหลายประเทศในระยะเวลาที่รวดเร็ว (ดรณวรรณ ชาญพิพัฒนชัย, 2567) สถานการณ์ภายในประเทศไทย พบผู้ป่วยรายแรกเมื่อ 13 มกราคม พ.ศ. 2563 ผ่านมา 1 ปี ณ วันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2564 พบผู้ป่วยยืนยันสะสมทั้งประเทศ 907,157 ราย ส่วนพื้นที่ 5 จังหวัด

ชายแดนใต้ พบว่า จังหวัดสงขลา ยอดผู้ป่วยยืนยันสะสม 15,012 ราย เสียชีวิตสะสม 82 ราย จังหวัดปัตตานี มียอดผู้ป่วยยืนยันสะสม จำนวน 12,828 ราย เสียชีวิตสะสม 172 ราย จังหวัดยะลา ยอดผู้ป่วยยืนยันสะสม 9,438 ราย เสียชีวิตสะสม 83 ราย จังหวัดนราธิวาส ยอดผู้ป่วยยืนยันสะสม 9,003 ราย เสียชีวิต 98 ราย และ จังหวัดสตูล ยอดผู้ป่วยยืนยันสะสม 754 ราย เสียชีวิตสะสม 5 ราย (กรมควบคุมโรค, 2564) การในพื้นที่ 5 จังหวัด ชายแดนใต้มีความเสี่ยงสูงต่อการแพร่ระบาดของโรค เนื่องจากเป็นเขตพื้นที่มีชายแดนติดต่อประเทศมาเลเซียที่มีการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 รุนแรงในช่วงปีแรก ประกอบกับประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่มีวิถีชีวิตรวมกลุ่มกันและทำกิจกรรมทางศาสนาอย่างใกล้ชิด ทำให้พบจำนวนผู้ติดเชื้อโควิด-19 จำนวนมากเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นของประเทศ (อุไรวรรณ บุญส่ง และคณะ, 2564)

พื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล เป็นสังคมที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรม อันเกิดจากความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และภาษา (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2566) ในบริบททางสังคม การดำรงอยู่ของสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่นี้มิได้ปราศจากความท้าทาย โดยเฉพาะในด้านการสื่อสารระหว่างกลุ่ม การบริหารจัดการทรัพยากร การแก้ปัญหาและความไว้วางใจระหว่างชุมชน (The Asia Foundation, 2023) โดยที่ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนามีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจและสมานฉันท์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ผ่านการใช้ภาษามลายูถิ่นและกิจกรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือสื่อสาร รวมทั้งการแก้ปัญหาสถานการณ์ต่าง ๆ (Laeheem, K. & Madmarn, H., 2025) อาจกล่าวได้ว่า ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนาเป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนสถานการณ์ต่าง ๆ ให้ผ่านพ้นด้วยดี ผู้นำ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่ม (Yukl, G., 1999) เป็นบุคคลที่สามารถชักจูงหรือชักนำบุคคลอื่นในกลุ่มให้ปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มีอิทธิพลต่อการชี้แนะ การโน้มน้าว การตัดสินใจ และการดำเนินงานของกลุ่ม สามารถนำพากลุ่มไปสู่จุดหมาย อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม โดยที่ ผู้นำ ในที่นี้ หมายถึง เป็นตัวบุคคล ส่วนพฤติกรรมความเป็นผู้นำสิ่งที่แสดงออกมาจากบุคคลที่เป็นผู้นำอย่างเป็นกระบวนการที่สามารถกระตุ้น สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตาม หรือใช้อิทธิพลในการจัดการกิจกรรมของกลุ่ม คือ ภาวะผู้นำ โดยภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ การสื่อสารที่ชัดเจนและสม่ำเสมอ การตัดสินใจที่เด็ดขาดและทันการณ์ และการสร้างความเชื่อมั่น (วาริ โศกเตี้ย และศิริ สุดสังข์, 2568) ส่วนทักษะการจัดการภาวะวิกฤติของผู้นำมี 4 องค์ประกอบ คือ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการคิดวิเคราะห์และการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะทางเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล (อินทุอร ประการแก้ว และคณะ, 2568) การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีในภาวะวิกฤติในสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคโควิด-19 จึงมีความสำคัญอย่างมาก เพราะเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชนทุกกลุ่ม และจำเป็นต้องใช้การสื่อสารกับประชาชนด้วยแนวทางที่เป็นหนึ่งเดียว ณัฐวุฒิ สุริยะ และคณะ ได้ถอดบทเรียนการเตรียมความพร้อมของโรงพยาบาลเพื่อรองรับสถานการณ์ขั้นวิกฤติของโควิด-19 พบปัจจัยแห่งความสำเร็จของการบริหาร คือ ผู้นำองค์กร การทำงานเป็นทีมที่เข้มแข็ง การมีเครือข่ายความร่วมมือ การตอบสนองที่รวดเร็ว การมีทัศนคติที่ดี และการสื่อสารที่ชัดเจน (ณัฐวุฒิ สุริยะ และคณะ, 2565)

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับนำไปใช้ในการบริหารจัดการแก้ปัญหาและสกัดกั้นการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือในสถานการณ์วิกฤติในชุมชนสังคม

พหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนได้รูปแบบการสื่อสารเชิงรุกบนพื้นฐานวิถีวัฒนธรรม ซึ่งผู้ที่เป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนกระบวนการนี้ คือ ผู้นำต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้นำธรรมชาติ ผู้นำองค์กรภาครัฐและเอกชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
2. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขและป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามวิถีวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้นำในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ ประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสงขลา และจังหวัดสตูล โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จำนวน 50 คน ดังนี้ จังหวัดปัตตานี ได้แก่ ผู้นำศาสนาอิสลาม จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาพุทธ จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาคริสต์ จำนวน 2 ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน และผู้นำอื่นที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วม จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 11 คน จังหวัดยะลา ได้แก่ ผู้นำศาสนาอิสลาม จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาพุทธ จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาคริสต์ จำนวน 2 ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน และผู้นำอื่นที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วม จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน จังหวัดนราธิวาส ได้แก่ ผู้นำศาสนาอิสลาม จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาพุทธ จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาคริสต์ จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน และผู้นำอื่นที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วม จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน จังหวัดสงขลา ได้แก่ ผู้นำศาสนาอิสลาม จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาพุทธ จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาคริสต์ จำนวน 2 ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน และผู้นำอื่นที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วม จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 11 คน และจังหวัดสตูล ได้แก่ ผู้นำศาสนาอิสลาม จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาพุทธ จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาคริสต์ จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน และผู้นำอื่นที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วม จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน ผู้วิจัยได้ระมัดระวังในเรื่องของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยได้ชี้แจงถึงรายละเอียดการศึกษาครั้งนี้ และคัดเลือกเฉพาะตัวอย่างที่ยินยอมให้เผยแพร่ข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างใช้สัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคลและสนทนากลุ่ม (Focus Groups) มีประเด็นคำถามปลายเปิด 3 ประเด็น คือ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล 2) ข้อมูลบทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์โควิด-19 และ 3) กลไกการสื่อสาร การเผยแพร่ข้อมูล

เพื่อใช้เป็นแนวการปฏิบัติร่วมกันของชุมชนในการแก้ไข ป้องกัน และสกัดกั้นการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และผ่านการทดลองใช้สัมภาษณ์กับกลุ่มอื่น ก่อนจะดำเนินการเก็บข้อมูลจริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการ ดังนี้ 1) ศึกษาวิจัยและผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับบทบาทผู้นำกับการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์วิกฤติ พร้อมทั้งศึกษากระบวนทัศน์ของการวิจัย (Paradigm) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดให้สอดคล้องกับการออกแบบวิธีดำเนินการวิจัยตามหลักวิชาการ และสำรวจพื้นที่ที่ศึกษาร่วมกับนักวิจัยชุมชน 2) เก็บข้อมูลภาคสนามร่วมกับนักวิจัยชุมชน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้นำศาสนาอิสลาม พุทธ คริสต์ จังหวัดละ 2 คน ๆ ละ 2 ชั่วโมง ผู้นำชุมชนจังหวัดละ 2 คน ๆ ละ 3 ชั่วโมง ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างแบบเปิดโอกาสให้อธิบาย วิเคราะห์สถานการณ์ บทบาทการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กับหน่วยงานอื่น ๆ วิธีการสื่อสารเชิงรุก และจัดประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้นำศาสนาอิสลาม พุทธ คริสต์ ผู้นำชุมชน ผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาช่วงสถานการณ์โควิด-19 จังหวัดละ 2 ครั้ง ช่องทางออนไลน์ ซึ่งการประชุมครั้งที่หนึ่งเป็นการ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยน อธิบาย และเสริมข้อมูลกัน ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนมีโอกาสดำเนินการรับฟังคำตอบจากผู้ให้สัมภาษณ์ในกลุ่มในประเด็น การรับมือ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่วนการประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์และร่วมกันถอดบทเรียนในประเด็นที่ศึกษา ทำการจดบันทึกข้อมูลด้วยการบันทึกเสียง และจดประเด็นสำคัญ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จัดความสำคัญจัดกลุ่มของเนื้อหา วิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดและสรุปประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ และมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล (Trustworthiness) ตามแนวคิดของ Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. ดังเช่น ความน่าเชื่อถือ การเชื่อมโยงผลการวิจัยไปยังบริบทอื่น ความคงที่และการยืนยันความถูกต้อง (Lincoln, Y. S. & Guba, E. G., 2000)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. บทบาทผู้นำในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้แบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ ชุมชนชาวพุทธ ชุมชนชาวมุสลิม และชุมชนชาวคริสต์ ดังนี้

1.1 บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของชุมชนชาวพุทธ มีดังนี้

1.1.1 บทบาทผู้นำด้านสังคมสงเคราะห์ เช่น โรงทานพหุวัฒนธรรม คือ แนวคิดการจัดตั้งโรงทานของวัดตานีนรสโมสร ที่เห็นว่าประชาชนคนไทยไม่ว่านับถือศาสนาใด ประสบทุกข์ไม่มีรายได้ในการหล่อเลี้ยงสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งทุกคนอาศัยอยู่รอบ ๆ วัดและชุมชนใกล้เคียงทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม ซึ่งเป็นบริบทพื้นที่ที่วัดจะต้องรับผิดชอบในการดูแลทุกข์สุขของประชาชนยามวิกฤติ

1.1.2 บทบาทผู้นำด้านการสร้างขวัญและกำลังใจ แนวคิด คือ คณะสงฆ์ได้ลงพื้นที่เยี่ยมเยียนชุมชนเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ซึ่งได้มองสัจจะธรรมว่า ความมีเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกันในช่วงมีภัยร่วมกัน การสร้างขวัญกำลังใจให้กันจะทำให้ได้เห็นน้ำใจทั้งไทยพุทธ มุสลิมและคริสต์เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

1.1.3 บทบาทความร่วมมือกันของผู้นำ 3 ศาสนาและความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ พื้นที่จังหวัดสตูลเป็นกรณีตัวอย่างการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำศาสนา พุทธ อิสลามและคริสต์ พระครูสุนทรธรรมนิเทศก์ กล่าวว่า ได้ร่วมกันทำงานทั้ง 3 ศาสนา คือ กรณีศาสนิกชนไม่ว่านับถือศาสนาใด เป็นผู้ป่วยติดเตียง จะถือโอกาสทั้งพระสงฆ์และโต๊ะอิหม่ามเดินทางไปเยี่ยมพร้อมกันเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ และหน่วยงานราชการนิมนต์ทั้ง 3 ศาสนาบรรยายธรรมร่วมกันอยู่บ่อยครั้ง รวมทั้งผู้นำศาสนาได้ร่วมกับโรงพยาบาลจัดรายการวิทยุเพื่อบรรยายธรรมให้แก่ศาสนิกชนทุกศาสนาได้เข้าใจถึงแนวทางการเผชิญกับสถานการณ์วิกฤติ (พระครูสุนทรธรรมนิเทศก์, 2564)

1.2 บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของชุมชนชาวมุสลิม มีดังนี้

1.2.1 บทบาทผู้นำด้านจิตอาสา ร่วม เช่น ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือจังหวัดสงขลา กลุ่มผู้นำศาสนา และผู้นำชุมชนจะมีกิจกรรมร่วมกัน คือ 1) ประกาศเสียงตามสายเปิดศูนย์รับบริจาควัตถุดิบเพื่อทำอาหารกล่องสำหรับนำไปเลี้ยงพี่น้องที่ได้รับผลกระทบย่านคนจนในเมืองหาดใหญ่ทั้งชาวไทยพุทธหรือชาวไทยมุสลิม และ 2) มีส่วนร่วมมือกับหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์โควิด-19

1.2.2 บทบาทผู้นำด้านการขับเคลื่อนและชี้แนะให้คนในชุมชนปฏิบัติตามมาตรการที่ประกาศ คือ 1) ผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนชี้แนะและโน้มน้าวให้คนในชุมชนนำมาตรการประกาศจากสำนักจุฬาราชมนตรีมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน ปฏิบัติศาสนกิจและกิจกรรมทางสังคมช่วงสถานการณ์โควิด และ 2) ผู้นำศาสนาทำงานร่วมกับบุคลากรด้านสาธารณสุขให้ความรู้ในเรื่องการปฏิบัติตนในสถานการณ์โควิดในคุตบะห์ละหมาดวันศุกร์

1.2.3 บทบาทผู้นำด้านมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ดังเช่น ชุมชนยะกัง จังหวัดนราธิวาส เป็นชุมชนที่มีการทำงานร่วมกันระดับผู้นำ ระดับประชาชน และระดับหน่วยงานภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ เข้มแข็งและรวดเร็ว คือ 1) เชิญหน่วยงานสาธารณสุขอำเภอมาประชาสัมพันธ์เสนอแนะเรื่องดูแลตนเองช่วงสถานการณ์โควิด ให้ข้อมูลเรื่องการตรวจเชื้อ การฉีดวัคซีนหลังละหมาดวันศุกร์ และ 2) มีทีมที่เป็นครูสอนโรงเรียนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นเหมือนศูนย์กลางในการประสานงานทั้งเด็กนักเรียนในชุมชน และผู้ปกครอง โดยนำโมเดลबरกับบรม มาประยุกต์ใช้ ซึ่งหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่วนใหญ่จะประสานงานและดำเนินกิจกรรมร่วมกับผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนเสมอ

1.2.4 บทบาทผู้นำด้านกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ ดังเช่น ชุมชนบ้านควน จังหวัดสตูล 1) ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชนร่วมกับเครือข่ายรักจังสตูลดำเนินกิจกรรมประชาสัมพันธ์เชิงรุกเรื่องสถานการณ์โควิด และ 2) หน่วยงานสาธารณสุข ทีมอสม. มาประชาสัมพันธ์ตามบ้านให้ไปตรวจหาเชื้อโควิด

1.3 บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของชุมชนชาวคริสต์ พบว่า

1.3.1 บทบาทผู้นำด้านการชี้แนะให้ปฏิบัติตามมาตรการที่ประกาศ คือ เริ่มแรกของการเกิดโรคระบาด ผู้นำของคริสตจักร วัดมีการติดตามข่าวสาร รวมทั้งมาตรการต่าง ๆ ที่ประกาศออกมา ซึ่งผู้นำ

ทางคริสต์ศาสนาทั้ง 5 จังหวัด ในพื้นที่วิจัยต่างพร้อมที่จะนำมาตรการดังกล่าวมาปฏิบัติภายใต้ความเชื่อว่าผู้นำทางโลก (หน่วยงานภาครัฐ) ได้รับอำนาจมาจากพระเจ้าและพระองค์จะทรงคอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง จึงเป็นหน้าที่ของคริสต์ศาสนิกชนที่ต้องเชื่อฟัง เมื่อผู้นำของแต่ละคริสตจักร วัดได้รับทราบมาตรการดังกล่าวแล้ว ผู้นำจัดประชุมหรือแจ้งมาตรการดังกล่าวผ่านช่องทางต่าง ๆ แก่เหล่าสมาชิก และจัดเตรียมความพร้อมต่าง ๆ ภายในคริสตจักรวัด เช่น ระบบการลงทะเบียน จุดตั้งเจลแอลกอฮอล์ การเพิ่มระยะห่างที่นั่ง การปรับเปลี่ยนศาสนพิธีให้เป็นไปตามมาตรการที่กำหนด

1.3.2 บทบาทในการดูแลเหล่าสมาชิกทางกายภาพและจิตอาสา ได้แก่ 1) การสร้างความมั่นใจให้แก่สมาชิกในรูปแบบพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยการยกคำสอนในพระคัมภีร์และ หรือใช้หลักเหตุผลในการอธิบายแก่สมาชิก 2) ติดตามสถานการณ์ ข่าวสารที่ถูกต้องของโรคระบาดโควิด-19 แล้วนำมาแจ้งแก่เหล่าสมาชิก 3) ดูแลเหล่าสมาชิกให้ปฏิบัติตามมาตรการทั้งขณะอยู่ภายในคริสตจักร วัด หรืออยู่ภายนอก โดยดำเนินการร่วมกับผู้นำชุมชน และ 4) ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนในลักษณะของการบริจาคอาหาร โดยผู้นำถือศาสนาอื่นก็มารับได้

1.3.3 ผู้นำคริสตจักร วัดยังมีบทบาทที่สำคัญด้านจิตวิญญาณสร้างขวัญกำลังใจ คืออธิษฐานขอพรจากพระเจ้าให้ปกป้องดูแลประชากรของโลกรวมถึงสมาชิกของคริสตจักร วัด ให้รอดพ้นจากโรคระบาดครั้งนี้ ส่งกำลังใจและสร้างขวัญกำลังใจแก่สมาชิก

2. การสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขและป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ผลการศึกษา มีดังนี้

2.1 รูปแบบของชุมชนชาวพุทธ

2.1.1 ช่องทางการสื่อสารเพื่อการเข้าใจสถานการณ์โควิดแต่ละจังหวัดจะมีช่องทางการสื่อสารแตกต่างกัน แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลง คือ ผู้นำศาสนาได้ให้ความสนใจกับเทคโนโลยีและช่องทางการสื่อสารผ่านทางสื่อออนไลน์ โดยมีไลน์กลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสถานการณ์การแก้ไขและการป้องกันการแพร่ระบาดไวรัสโควิด-19 เช่น คณะสงฆ์ราชิวาสมีกลุ่มไลน์ของคณะสงฆ์จังหวัด คณะสงฆ์อำเภอ คณะสงฆ์ตำบล ส่วนคณะสงฆ์ตำบลบางนาบ จะมีการไลน์กลุ่มเพื่อแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงาน กิจกรรมหรือสถานการณ์ปัจจุบัน

2.1.2 ช่องทางการสื่อสารเพื่อปฏิบัติศาสนกิจ ของชุมชนชาวพุทธใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ ช่วงสถานการณ์โควิด-19 สื่อ เทคโนโลยี ได้เข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญในการสื่อสารกับสังคมภายนอก โดยเฉพาะวัดต่าง ๆ ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน จึงได้ดำเนินการนำสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาเป็นตัวหนุนเสริมการสื่อสารในด้านต่าง ๆ เช่น ทางศูนย์ปฏิบัติธรรมภาคใต้ จะใช้ซูม (Zoom) ในการจัดถวายสังฆทาน ทำวัตรเย็น และการนั่งสมาธิ ไลฟ์สดทางเพจ ได้ติดตั้งอุปกรณ์เพื่อถ่ายทอดสดในช่วงมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ช่วงเข้าจัดรายการทางวิทยุ มีการถ่ายทอดสดทางเพจในการสอนบาลี ไลฟ์สดทางเฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับญาติโยม 3 ช่วงเวลาด้วยกัน คือ เก้าโมงเช้า บ่ายโมง และหนึ่งทุ่ม คือ การบรรยายธรรมเพื่อความบันเทิงด้านจิตใจให้กับผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19

2.2 รูปแบบชุมชนชาวมุสลิม

2.2.1 ช่องทางการสื่อสารเพื่อการเข้าใจสถานการณ์โควิด-19 มีดังนี้ 1) การพูดคุย พบปะ หลังละหมาดวันศุกร์ เช่น ทีมผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชนร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขมาประชาสัมพันธ์เสนอแนะเรื่อง ดูแลตนเองช่วงสถานการณ์โควิด-19 เพื่อให้คนในชุมชนได้เข้าใจอย่างชัดเจน 2) แทรกในบทคุตบะห์วันศุกร์ เช่น การเผยแพร่ข่าวสารเพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจสถานการณ์โควิด-19 ที่ชุมชนยะกัง ชุมชนจะบังคับกผู้นำศาสนาและ คณะกรรมการมัสยิด ปรับวิธีการให้ความรู้เรื่องโควิด-19 ตามหลักการทางการแพทย์ การเสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็ง สร้างพลังบวกเมื่อเผชิญกับสถานการณ์วิกฤต การปฏิบัติตามหลักการศาสนา โดยแทรกในบท คุตบะห์ละหมาด วันศุกร์ 3) ชุมชนยะกังมีทีมผู้นำชุมชนที่เป็นครูสอนโรงเรียนในชุมชน เป็นผู้ประสานงานเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ เข้าใจสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งบุคลากรกลุ่มนี้เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับ นับถือด้านวิชาการ เป็นเหมือนศูนย์กลางในการประสานงานทั้งเด็กนักเรียนในชุมชน และผู้ปกครอง โดยนำโมเดล บวร บ้าน วัด โรงเรียนกับบรม บ้านโรงเรียน มัสยิด มาประยุกต์ใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารสู่ชุมชน ซึ่งที่ผ่านมา สามารถขับเคลื่อนข่าวสารได้ทั่วประเทศ ทุกวัย 4) ประชาสัมพันธ์เชิงรุกเรื่องสถานการณ์โควิด-19 ผ่านช่องทางไลน์กลุ่ม เพจชุมชน ทั้ง 5 พื้นที่ศึกษาใช้ไลน์กลุ่มเป็นช่องทางหลักหรือเป็นสื่อในการสื่อสารวิถีวัฒนธรรม และ 5) ประชาสัมพันธ์ ช่องทางเสียงตามสายโดยใช้พื้นที่มัสยิดเป็นที่ประกาศข่าวสาร บางชุมชนใช้ช่องทางประชาสัมพันธ์ด้วยรถแห่

2.2.2 ช่องทางการสื่อสารเพื่อปฏิบัติศาสนกิจ มีดังนี้ 1) ผู้นำศาสนาบางชุมชนนำมาตรการ ประกาศการปฏิบัติตน หรือข่าวสารอื่น ๆ ที่แจ้งเรื่องสถานการณ์โควิด-19 มาติดตั้งที่บอร์ดประชาสัมพันธ์ที่มีมัสยิด 2) ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชนมีช่องทางการสื่อสารกับคนในชุมชนผ่านช่องทางไลน์กลุ่ม เช่น กรณีชุมชน ดารุสสลาม จังหวัดยะลา ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาได้สื่อสารกับคนในชุมชนอย่างทั่วถึงผ่านช่องทางไลน์กลุ่ม 3) การสื่อสาร ผู้นำศาสนาในระดับสูงลงมาระดับชุมชนส่วนใหญ่จะใช้ไลน์กลุ่มควบคู่กับหนังสือประกาศ เช่น เมื่อมีประกาศจาก สำนักจุฬาราชมนตรี คำสั่งที่เป็นลายลักษณ์อักษรต้องใช้เวลา ส่วนใหญ่จะได้รับคำสั่งทางไลน์กลุ่มโต๊ะอิหม่าม และ 4) ประชาสัมพันธ์ช่องทางเสียงตามสาย

3. รูปแบบชุมชนชาวคริสต์

3.1 ช่องทางการสื่อสารเพื่อการเข้าใจสถานการณ์โควิด ผู้นำศาสนานอกจากเป็นผู้ทำพิธีต่าง ๆ แล้วยังมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารให้สมาชิกเข้าใจสถานการณ์โควิด-19 ผู้นำมีความพร้อมในการปรับตัวเพื่อใช้ เทคโนโลยีการสื่อสารกันมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่ใช้การสื่อสารทางโซเชียลมีเดีย เนื่องจากมีความรวดเร็ว ทันต่อ เหตุการณ์ สามารถสื่อสารได้ทั้งสองทาง สามารถส่งให้แก่คนหมู่มากได้ รวมทั้งสามารถส่งข้อมูลได้ทั้งภาพ เสียง การเคลื่อนไหว อย่างไรก็ตามการสื่อสารทางเดียว เช่น บอร์ดประชาสัมพันธ์ก็ยังเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้สมาชิก สามารถรับทราบข่าวสารได้ ถึงแม้จะเป็นการสื่อสารทางเดียว แต่บอร์ดประชาสัมพันธ์ทำให้เห็นข่าวสารได้ในภาพรวม รวมทั้งการสื่อสารโดยผู้นำศาสนาเองก็ถือเป็นอีกช่องทางหนึ่ง

3.2 ช่องทางการสื่อสารเพื่อปฏิบัติหลักศาสนกิจ พบว่า คริสตจักร วัดทุกแห่ง ใช้การสื่อสารผ่าน โซเชียลมีเดีย โดยมีการถ่ายทอดสดช่องทางออนไลน์ให้สมาชิกได้เข้าร่วมทำพิธีตามวิถีของศาสนาคริสต์ ทั้งยังเป็น ช่องทางในการเผยแพร่หลักคำสอนเพื่อเรียนรู้ธรรมะทั้งจากการดำเนินการของคริสตจักรเอง หรือจากเครือข่าย

รวมทั้งประชาสัมพันธ์ข่าวสารของคริสตจักร วัด การสื่อสารโดยใช้บอร์ดประชาสัมพันธ์ก็เป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกที่มาร่วมพิธีได้ทราบข่าวสารหรือการปฏิบัติตนในการเข้าร่วมพิธี

ตารางที่ 1 ประเด็นสำคัญของบทบาทผู้นำในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามพื้นที่ศึกษา 3 กลุ่มชน คือ ชุมชนชาวพุทธ ชุมชนชาวมุสลิม และชุมชนชาวคริสต์

ประเด็น	ชุมชนชาวพุทธ	ชุมชนชาวมุสลิม	ชุมชนชาวคริสต์
บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไข ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	1. ด้านสังคมสงเคราะห์ เช่น โรงทานพหุวัฒนธรรม 2. ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจ 3. ความร่วมมือกันของผู้นำ ศาสนาและความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ	1. ด้านจิตอาสาร่วม 2. ด้านการขับเคลื่อนและชี้นำ คนในชุมชนปฏิบัติตามมาตรการที่ประกาศ 3. ด้านมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ 4. ด้านกิจกรรมการประชาสัมพันธ์	1. ด้านการชี้แนะให้ปฏิบัติ ตามมาตรการที่ประกาศ 2. ด้านการดูแลเหล่าสมาชิก ทางกายภาพและจิตอาสา 3. ด้านจิตวิญญาณสร้างขวัญ กำลังใจ
การสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วม จัดการแก้ไขและ ป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	1. ช่องทางการสื่อสารเพื่อ เข้าใจสถานการณ์โควิดผ่าน ทางสื่อออนไลน์ เช่น ไลน์กลุ่ม 2. ช่องทางการสื่อสารเพื่อ ปฏิบัติศาสนกิจใช้สื่อ เทคโนโลยี เช่น ชุม (Zoom) ไลฟ์สดทางเพจ จัดรายการ ทางวิทยุ การบรรยายธรรม	1. ช่องทางการสื่อสารเพื่อ การเข้าใจสถานการณ์โควิด เช่น แทรกในบทความบทสวดวันศุกร์ ประชาสัมพันธ์ทางไลน์กลุ่ม เพจ ชุมชน เสียงตามสาย รถแห่ 2. ช่องทางการสื่อสารเพื่อปฏิบัติ ศาสนกิจ เช่น บอร์ดประชาสัมพันธ์ ที่มีสียด ทางไลน์กลุ่ม เสียงตามสาย	1. ช่องทางการสื่อสารเพื่อการ เข้าใจสถานการณ์โควิด เช่น ไลน์กลุ่ม บอร์ดประชาสัมพันธ์ 2. ช่องทางการสื่อสารเพื่อ ปฏิบัติหลักศาสนกิจ เช่น ไลฟ์สดทางเพจ กระจาย ข่าวสารผ่านเครือข่ายบอกต่อ และบอร์ดประชาสัมพันธ์

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. จากการศึกษาพบว่า บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของชุมชนชาวพุทธ เช่น บทบาทผู้นำด้านสังคมสงเคราะห์ จัดตั้งโรงทานพหุวัฒนธรรม บทบาทการสร้างขวัญและกำลังใจ ด้วยการให้คณะสงฆ์ได้ลงพื้นที่เยี่ยมเยียนชุมชน และบทบาทความร่วมมือของผู้นำทั้ง 3 ศาสนา พุทธ อิสลาม และคริสต์ นั้น การดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ประชาชนที่อยู่รอบวัดมีที่พึ่งในยามประสบปัญหาวิกฤต โดยผู้นำเป็นบุคคลสำคัญหรือเป็นแกนกลางสำคัญ ในการบริหารจัดการปัญหากลุ่มและเป็นที่พึ่งสำคัญในการขับเคลื่อนนำพากลุ่มให้รอดพ้นจากภาวะวิกฤตที่ไม่พึงประสงค์ สอดคล้องกับ พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม และพระมหาศพร สมุทโก ศึกษาภาวะผู้นำเชิงพระพุทธในการแก้ไขปัญหาวิกฤตทางสังคม: กรณีศึกษาโรคระบาด พบว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธหรือผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา ต้องมีคุณลักษณะภายในของผู้นำ คือ เป็นผู้รู้หลักของสัจธรรม มีการรู้หลักเหตุผล มีสติปัญญา ไม่ประมาท ตื่นตัวทันต่อเหตุการณ์ และมีวิสัยทัศน์ก้าวไกล เป็นคนเข้มแข็ง คุณลักษณะภายนอกในการที่จะประสานคนและงานเข้าด้วยกัน ต้องมีความรู้ ความสามารถ มีพรหมวิหารธรรม หวังประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมและเป็นผู้น่ารัก น่าเคารพ

เป็นธรรมชาติไปโดย ไม่ลำเอียง การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมนุษย์ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า บทบาทของผู้นำสามารถช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนที่อยู่ในความดูแลได้ (พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม และพระมหาทศพร สมุทโก, 2563)

2. การศึกษา พบว่า ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ จังหวัดสงขลา ช่วงสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ผ่านมา ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน มีบทบาทสำคัญในการจัดการสถานการณ์โควิด-19 ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะผู้นำศาสนา คนในชุมชนจะให้ความเคารพนับถือเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้นำศาสนาของตนเอง เนื่องจากคุณลักษณะผู้นำศาสนาของมัสยิดบ้านเหนือเป็นบุคคลที่มีบารมี มีความรู้ ความเข้าใจด้านหลักการศึกษา สามารถตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งบนพื้นฐานหลักคำสอนศาสนา พร้อมทั้งสามารถอธิบายข้อขัดแย้งให้คนในชุมชนได้ จึงทำให้ชาวบ้านปฏิบัติตามคำสั่งการของผู้นำศาสนา ที่ใช้มาตรการการปฏิบัติตนตามสำนักจุฬาราชมนตรี ทำให้เป็นเอกภาพในการปฏิบัติศาสนกิจ จะเห็นว่า ผู้นำมัสยิดบ้านเหนือ มีภาวะผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) ซึ่งผู้นำที่มีบารมีจะมีคุณลักษณะพิเศษที่ดึงดูดใจผู้ตามพร้อมให้ความรัก ความเคารพและความจงรักภักดีต่อผู้นำ เป็นผู้นำที่สั่งสมคุณงามความดีปรากฏชัดแจ้ง มีความรู้ เป็นแบบอย่างที่ดีให้ผู้ตามในกลุ่มปฏิบัติตาม มีอิทธิพลต่อผู้ตาม (Eisenbach, R. et al., 1999)

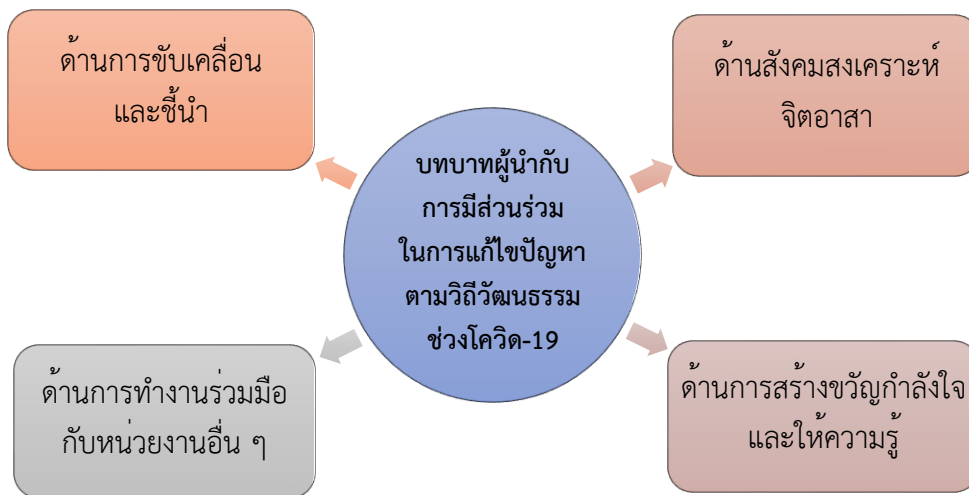
3. จากการศึกษาผู้นำชุมชนชาวคริสต์ พบว่า ผู้นำคริสต์เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการแก้ไขและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เป็นบุคคลที่สมาชิกในชุมชนให้ความไว้วางใจ เป็นคนที่ใกล้ชิดกับสมาชิกมากที่สุด การทำงานของผู้นำมีความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน มีการประนีประนอม ความอ่อนไหวตอบสนองต่อสถานการณ์ มีความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร และมีภาวะผู้นำแบบยืดหยุ่น ซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะของผู้นำที่จำเป็นมากในการบริหารจัดการสถานการณ์วิกฤติ โดยที่ผู้นำแบบยืดหยุ่น ประกอบด้วย การประนีประนอม ความอ่อนไหวและความสามารถในการตอบสนองต่อสถานการณ์ การเปิดใจรับการเปลี่ยนแปลง มีทักษะการสื่อสารและการประสานงานที่ดี และสามารถจัดการความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำแบบยืดหยุ่นเป็นภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับโลกในปัจจุบันที่มีการพลิกผันหรือสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (สมชาย เทพแสง และพรรษต์ ลังกะสูตร, 2567)

4. การสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขและป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทั้ง 5 พื้นที่ ใช้รูปแบบช่องทางการสื่อสารแบบพูดคุย พบปะโดยตรง บอร์ดประชาสัมพันธ์ และการสื่อสารผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย สื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารเชิงรุกที่นิยมใช้มากที่สุด เนื่องจากมีความรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ สามารถสื่อสารได้ทั้งสองทาง ซึ่งการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการขับเคลื่อนแก้ปัญหาสถานการณ์วิกฤติ สอดคล้องกับแนวปฏิบัติการสื่อสารในภาวะวิกฤติของกระทรวงสาธารณสุขที่เป็นหน่วยงานหลักในการสื่อสารให้ประชาชนมีความรู้ในการป้องกันการแพร่ระบาด เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน การสื่อสารสามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การใช้โซเชียลมีเดีย การแถลงข่าว การจัดทำข่าวประชาสัมพันธ์ การจัดทำคลิป ฯลฯ (สรารุณ จบศรี, 2564) และสิทธิพันธ์ พูนเอียด และคณะ ศึกษา พบว่า ผู้นำหรือผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีความสามารถในการสื่อสาร ซึ่งเป็นเครื่องมือและกลไกที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการบริหารจัดการองค์กรทุกมิติ จึงกล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบริหารจัดการสถานการณ์วิกฤติการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ให้ผ่านพ้นด้วยดี (สิทธิพันธ์ พูนเอียด และคณะ, 2568)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ ได้รูปแบบบทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการขับเคลื่อนและชี้นำให้ปฏิบัติตามมาตรการที่ประกาศ 2) ด้านสังคมสงเคราะห์จิตอาสา ร่วมกัน 3) ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและให้ความรู้ และ 4) ด้านการทำงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งได้รูปแบบการสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 คือ รูปแบบการสื่อสารช่องทางโซเชียลมีเดีย สื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ สามารถนำไปเป็นโมเดลให้กับสถานการณ์วิกฤติอื่น ๆ ตามวิถีใหม่

ภาพที่ 1 รูปแบบบทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า บทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีดังนี้ 1) ด้านการขับเคลื่อนและชี้นำให้ปฏิบัติตามมาตรการที่ประกาศ 2) ด้านสังคมสงเคราะห์จิตอาสา ร่วมกัน 3) ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและให้ความรู้ และ 4) ด้านการทำงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ส่วนการสื่อสารเชิงรุกของผู้นำในการมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 คือ ใช้รูปแบบช่องทางการสื่อสารแบบพูดคุยโดยตรง บรรยายธรรม เสี่ยงตามสาย และช่องทางโซเชียลมีเดีย สื่อออนไลน์ เนื่องจากมีความรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งทั้งบทบาทผู้นำและการสื่อสารเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนจัดการสถานการณ์วิกฤติให้ผ่านพ้นไปด้วยดี ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลงานวิจัยไปใช้เชิงนโยบาย คือ จากการศึกษาบทบาทผู้นำ พบว่า ผู้นำศาสนาร่วมกับผู้นำชุมชนะกัก จังหวัดนราธิวาส วางแผนพัฒนารูปแบบวิธีการป้องกันปัญหาเพื่อสกัดกั้นการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ทันทั่วถึง ที่สามารถนำไปเป็นโมเดลให้กับชุมชนอื่น ๆ ตามวิถีใหม่ ข้อเสนอแนะ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจจะนำไปเป็นข้อมูลสารสนเทศหรือข้อมูลในการประเมิน การตัดสินใจ หรือหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องนำไปวางแผนเชิงนโยบายการป้องกันและแก้ปัญหาต่อไป ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาหรือต่อยอดงานวิจัยครั้งต่อไป 1) การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาทของผู้นำที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ครั้งต่อไปควรต่อยอดศึกษาเชิงปริมาณ ทดสอบความเป็นเหตุเป็นผล หรือโมเดลเชิงโครงสร้าง เช่น ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทผู้นำ หรือโปรแกรมการพัฒนาผู้นำในสถานการณ์วิกฤติ เพื่อเป็นการยืนยันโมเดล หรือเพื่อเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากข้อค้นพบของงานวิจัยครั้งนี้ไปสร้างเป็นเครื่องมือวัดตัวแปรและนำไปต่อยอดทดสอบโมเดลสมมุติฐานบทบาทผู้นำต่อไป และ 2) การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาทผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตามวิถีวัฒนธรรมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล) ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาขยายพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป และสามารถเป็นข้อมูลพื้นฐานในการต่อยอดการวิจัยในประเด็นอื่น ๆ เช่น ผลกระทบจากสถานการณ์โรคระบาดที่เกิดขึ้นต่อการประกอบอาชีพต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2564). สถานการณ์ผู้ติดเชื้อ COVID-19 ภายในประเทศไทย รายสัปดาห์. เรียกใช้เมื่อ 15 สิงหาคม 2564 จาก <https://ddc.moph.go.th/covid19-dashboard/>
- ณัฐวุฒิ สุริยะ และคณะ. (2565). ถอดบทเรียนการเตรียมความพร้อมของโรงพยาบาลเพื่อรองรับสถานการณ์ขั้นวิกฤติของโควิด-19: กรณีศึกษาโรงพยาบาลค่ายสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารการพยาบาลสุขภาพ และการศึกษา, 5(2), 1-12.
- ดร.ฉนวนรณ ขาญพิพัฒน์ชัย. (2567). การสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤติการแพร่ระบาดของ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19): ศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสิงคโปร์. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 7(5), 56-71.
- พระครูสุนทรธรรมนิเทศก์. (22 ก.ค. 2564). ผู้นำศาสนากับการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสถานการณ์โควิด-19. (พรปวีณ์ พุ่มเกิด, ผู้สัมภาษณ์)
- พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม และพระมหาทศพร สุมุฑโก. (2563). ภาวะผู้นำเชิงพระพุทธรูปในการแก้ไขปัญหาวิกฤติทางสังคม: กรณีศึกษาโรคระบาด. วารสารพุทธมคัศ, 5(1), 127-137.
- วาริ โศกเดี่ยว และศิริ สุตสังข์. (2568). ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤติกับการจัดการความท้าทายในสถานศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4. วารสารวิรุฬห์ศาสตร์ปริทัศน์, 1(2), 1-12.
- สมชาย เทพแสง และพรรคิธ ลังกะสูตร. (2567). ภาวะผู้นำแบบยืดหยุ่น: รูปแบบของผู้นำในสถานการณ์พลิกผัน. วารสารศึกษาศาสตร์ มจร, 12(2), 157-173.
- สรารุณ จบศรี. (2564). การสื่อสารในภาวะวิกฤติของกระทรวงสาธารณสุข ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). วารสารนิเทศศาสตร์ มสธ, 11(1), 13-29.
- สิทธิพันธ์ พูนเอียด และคณะ. (2568). บทบาทของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการสื่อสาร ในการขับเคลื่อนองค์กรสู่การบริหารจัดการองค์กรที่ดี. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9(2), 296-310.
- สุขมา อรุณจิต. (2567). ความหย่นตัวและการปรับตัวในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ภายใต้สถานการณ์วิกฤติ. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม, 32(1), 1-27.

- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2566). สังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- อินทอร ประการแก้ว และคณะ. (2568). การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการจัดการภาวะวิกฤติของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 8(3), 1-15.
- อุไรวรรณ บุญส่ง และคณะ. (2564). การจัดการภาวะวิกฤติในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 19 ของผู้บริหารการพยาบาลระดับต้น โรงพยาบาลชุมชน 5 จังหวัดชายแดนใต้. วารสารสุขภาพและการศึกษาพยาบาล, 27(2), 137-149.
- Eisenbach, R. et al. (1999). Transformational Leadership in The Context of Organizational Change. *Journal of Organizational Change Management*, 12(2), 80-89.
- Laeheem, K. & Madmarn, H. (2025). Confirmatory Factor Analysis of Multicultural Leadership in Southern Thailand. *Social Sciences Journal*, 12(3), 45-60.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (2000). Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences. In Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (Eds.), *The Handbook of Qualitative Research* (pp.163-188). Beverly Hills, California: Sage.
- The Asia Foundation. (2023). *Peacebuilding and Social Cohesion in Southern Thailand*. Bangkok: The Asia Foundation.
- Yukl, G. (1999). *An Evaluation of Conceptual Weakness in Transformational and Charismatic Leadership*. Upper Saddle River: Prentice Hall.